

СЕКЦІЯ 7 ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 378.09

Смутчак З.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, економіки та права
Кіровоградської льотної академії
Національного авіаційного університету*

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

АНОТАЦІЯ

Охарактеризовано особливості сфери вищої освіти. Виявлено основні чинники впливу на якість підготовки кадрів вищими навчальними закладами. Акцентовано увагу на проблемі освітньої міграції молоді, пов'язаній з низькою якістю підготовки кадрів вищими навчальними закладами. Запропоновано заходи щодо удосконалення якості підготовки кадрів вищими навчальними закладами з метою збереження людського потенціалу країни.

Ключові слова: освіта, вища освіта, вищий навчальний заклад, підготовка кадрів, освітня міграція.

АННОТАЦИЯ

Охарактеризованы особенности сферы высшего образования. Выявлены основные факторы влияния на качество подготовки кадров высшими учебными заведениями. Акцентируется внимание на проблеме образовательной миграции молодежи, связанной с низким качеством подготовки кадров высшими учебными заведениями. Предложены меры по совершенствованию качества подготовки кадров высшими учебными заведениями с целью сохранения человеческого потенциала страны.

Ключевые слова: образование, высшее образование, высшее учебное заведение, подготовка кадров, образовательная миграция.

ANNOTATION

The features of the sphere of higher education are characterized. The main factors of influencing the quality of training of higher educational institutions are revealed. The emphasis is on the problem of educational migration of young people, which is connected with the low quality of training of higher educational institutions. Measures of improving the quality of training of higher educational institutions in order to preserve the country's human potential are proposed.

Key words: education, higher education, higher educational institution, training, educational migration

Постановка проблеми. Розвиток і вдосконалення системи вищої освіти в Україні передбачають високу якість навчання і виховання студентської молоді, кращу теоретичну і практичну підготовку майбутніх спеціалістів до професійної діяльності, всебічний розвиток їх духовних та фізичних сил, формування національної самосвідомості.

Реформування освіти в Україні має враховувати, що освіта належить до індивідуальної, соціальної культури людини і перебуває у сфері психіки особистості, тому має бути максимально

індивідуалізованою; вона формується у процесі навчання, пізнання світу, набуття людиною власного життєвого досвіду, соціальної практики, тобто соціалізації особистості, що також є специфічним, неповторним процесом; освіта – безперервний процес, що залежить від стану середовища, в якому відбувається розвиток людини і її індивідуальної творчості. Тому важливою є потреба логічного поєднання в процесі навчання інтересів особистості і всього соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підвищення якості підготовки кадрів вищими навчальними закладами є поширеним напрямом досліджень відомих українських вчених, зокрема Г. Півняка, Р. Бужикової, А. Загороднього, О. Горпинич, О. Новицької та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас без достатнього вивчення залишається проблема виїзду молоді з метою отримання освіти за кордоном, пов'язана саме з низькою якістю підготовки кадрів вищими навчальними закладами.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні особливостей сфери вищої освіти, з'ясуванні основних чинників впливу на якість підготовки кадрів вищими навчальними закладами, виявленні основних заходів щодо удосконалення якості підготовки кадрів вищими навчальними закладами з метою збереження потенціалу країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національним пріоритетом, передумовою національної безпеки країни та дотримання міжнародних норм і вимог національного законодавства щодо реалізації конституційних прав громадян України на здобуття якісної освіти є досягнення європейського рівня якості [1; 2; 3; 4]. Основними способами розв'язання проблем у цій сфері є: розроблення та впровадження державних стандартів нового покоління, національної системи кваліфікацій, інформатизації та комп'ютеризації навчального процесу; оновлення його змісту і методичного забезпечення; забезпечення мобільності випускників навчаль-

них закладів на ринку праці шляхом інтеграції вищих навчальних закладів, наукових установ та підприємств; впровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання відповідно до вимог Болонської декларації. Сучасний ринок праці все більшою мірою висуває вимоги не до конкретних знань, а до компетенцій працівників. Особливо ця тенденція проявляється в тих областях професійної діяльності, де поточна ділова практика вимагає постійного, буквально щоденного відстеження змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі [1; 5; 6].

Орієнтуючись на сучасний ринок праці, освіта до пріоритетів сьогодення відносить уміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства, підготують молодь до нових ролей у цьому суспільстві. Саме тому важливим сьогодні є вміння не тільки оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватися та пристосовуватися до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатися протягом життя [1].

Світова практика у сфері вищої освіти свідчить, що традиційних методів, які забезпечують високу якість навчання, сьогодні вже явно недостатньо. Потрібні нові організаційні, наукові і методичні підходи для забезпечення конкурентоспроможності випускника на глобалізованому ринку праці.

Під якістю вищої освіти прийнято розуміти забезпечення необхідного рівня підготовки фахівців, здатних до ефективної професійної діяльності, швидкої адаптації в умовах науково-технічного прогресу, які володіють сучасними технологіями своєї спеціальності, уміннями використовувати отримані знання і навички у процесі вирішення швидкозмінних професійних завдань. Саме тому вищий навчальний заклад повинен мати ефективну систему управління підготовкою майбутніх фахівців, які повною мірою відповідатимуть вимогам ринку праці і потребам роботодавців та суспільства. Існує досить багато різних організаційних, методичних, технологічних чинників, які безпосередньо впливають на якість підготовки фахівця у вищому навчальному закладі (рис. 1). Частина з них оцінюється під час проведен-

ня атестації й акредитації вищого навчального закладу [1; 7].

Однією із суттєвих перешкод на шляху широкого впровадження систем управління якістю ВНЗ України є недостатня кількість теоретичних та практичних розробок у цій сфері. Як результат, на відміну від іноземної практики, де впровадження систем управління якістю у вищих навчальних закладів є досить поширеним явищем, в Україні лише окремі вищі навчальні заклади починають займатися цією проблемою [7].

Варто погодитися з О.В. Новицькою щодо захоплення й активного впровадження у виховну систему вищих навчальних закладів проєктів різноманітної тематики, цікавих та сучасних за формою проведення (екскурсії, експедиції, дебати, семінари, тренінги, конференції, «круглі столи», фестивалі, літературно-музичні композиції, аудіо- та відеопроєкти тощо), оскільки така діяльність ефективно позначається на формуванні життєвої компетентності, досвіду, самореалізації та розвитку здібностей студента [8].

У контексті зазначеного варто відзначити, що які би політичні та економічні зміни не відбувалися у світі, але вища освіта продовжує відігравати важливу роль у становленні особистості. Тому кожна молода людина прагне вибрати найкращий вищий навчальний заклад, який би став щасливою путівкою в доросле життя. Але зробити це – не таке вже і просте

Рис. 1. Чинники впливу на якість підготовки кадрів ВНЗ

Складено за джерелом [7]

завдання, адже потрібно визначитися зі своєю майбутньою професією, яка була би до душі, а далі – обрати і сам ВНЗ, який би відповідав високим вимогам.

Особливо характерна ця проблема в Україні, де сотні вищих навчальних закладів різного рівня акредитації, але вибрати з-поміж них можна з великими труднощами лише пару десятків.

Таким чином, більшість молодих українців змушені отримувати знання, які, по суті, не зроблять їх конкурентоспроможними на вітчизняному ринку праці (що підтверджує небажання роботодавців брати «свіжоспечених» спеціалістів, які не мають практики), не кажучи вже про світовий ринок.

Неякісна вища освіта в Україні, складність знайти роботу за спеціальністю (не рахуючи рівень її оплати), незрозуміла економічно-політична ситуація в країні – все це підштовхує молодих людей і їх батьків до здобуття вищої освіти саме за кордоном, що дасть змогу отримати визнаний у світі диплом і мати змогу легально закріпитися за кордоном.

Варто зауважити, що з освітньою міграцією пов'язані певні вигоди: вищою є оплата праці після здобуття освіти в країні міграції з урахуванням ймовірності знайти роботу після навчання в університеті; вищою є якість освіти та кращі умови навчання. Водночас до витрат, пов'язаних з освітньою міграцією, відносять: витрати на навчання, витрати на переїзд та витрати на проживання; недоотриману заробітну плату в Україні за час переїзду та навчання. З освітньою міграцією також пов'язаний психологічний аспект через розлуку з батьківщиною. Дискомфорт зменшується в країнах, де живе більше співвітчизників, та в країнах, культурно близьких до України.

Зараз основним та найбільш ефективним кроком у напрямі до стабілізації освітньої міграції в Україні є виділення спеціальних грантів українською державою, яка б могла вести відповідний відбір і стежити за поверненням студентів на Батьківщину після закінчення зарубіжних вузів. Поки, на жаль, подібних грантів не існує, тому активно впливати на молодих людей, які навчаються на Заході за рахунок особистих коштів або працюючи паралельно з навчанням, навряд чи можливо. З іншого боку, статистичні дані свідчать [6], що сьогодні в Україні відбувається різке зниження числа випускників середніх шкіл – основного контингенту вступників до українських вузів (рис. 2).

Зазначимо, що до основних причин, через які українські випускники обирають зарубіжні ВНЗ, відносять і багато недоліків та слабких місць української освітньої системи, і бажання українських абітурієнтів поїхати за кордон на постійне місце проживання, і виділення зарубіжними ВНЗ більше безкоштовних місць для талановитої молоді, а на навчання на контрактній основі пропонують деякі знижки. Крім того, зарубіжні ВНЗ вкрай відповідально став-

ляться до випускників, даючи можливість розширення контактів по всьому світу і влаштувати на роботу [10].

Саме підвищення вимог до якості освіти і забезпечення якості освіти дасть змогу зупинити відтік студентів у закордонні ВНЗ.

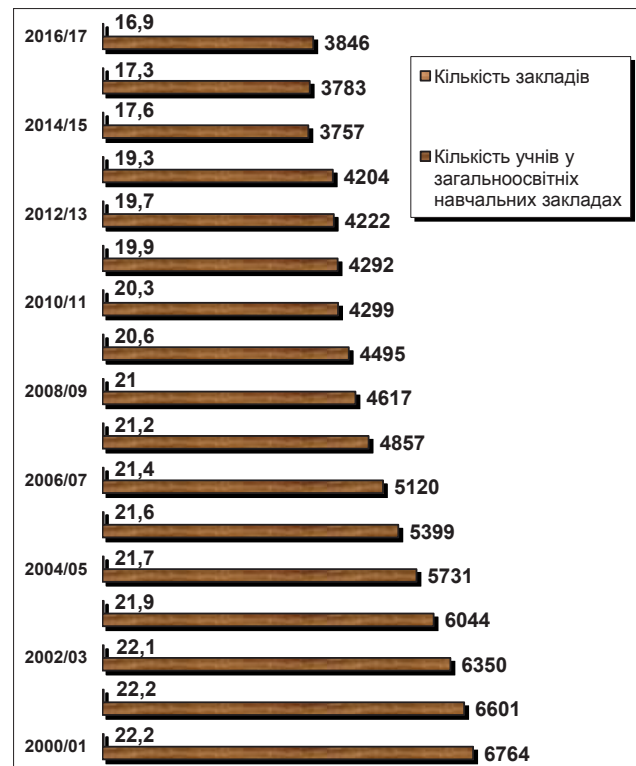

Рис. 2. Кількість учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України (осіб) та кількість закладів за 2000/2017 рр.

Складено за джерелом [9]

У контексті зазначеного відзначимо, що з метою підвищення якості освіти важливим є визначення пріоритетних напрямів змін, таких як:

- механізми для забезпечення якості освіти, які все ще в Україні практично відсутні;
- інтеграція до європейського простору вищої освіти та наукових досліджень;
- формування та розвиток освіти впродовж життя, яка сьогодні в Україні фактично у зародковому стані.

Серед причин від'їзду в іноземні ВНЗ студентів та викладачів відзначимо також недофінансування вищої освіти. Цей процес зумовлений і внутрішнім життям самих ВНЗ – забюрократизованістю процесів, небажанням змін згідно з викликами часу. Забезпечення якості освіти можливе, серед іншого, завдяки таким інструментам, які довели свою ефективність, як вступ за результатами ЗНО, єдине фахове вступування в магістратуру, адресне розміщення державного замовлення (місце за абітурієнтом), конкурсний розподіл держзамовлення в магістратуру. Окрема увага має бути приділена сучасному змісту освіти, стандарт якої має ба-

зуватися на компетентнісному підході і включати формування загальних компетентностей, а також потреби ринку праці, бути готовим до тих викликів, які можуть з'явитися через 3, 5 та 10 років.

Виокремимо декілька кроків, необхідних для підвищення якості освіти:

а) формування якісного контингенту закладів вищої освіти завдяки таким інструментам, які довели свою ефективність, але можуть вдосконалюватися (вступ за результатами ЗНО, єдиного фахового вступного випробування, адресне розміщення держзамовлення, широкий конкурс, конкурсний розподіл державного замовлення в магістратуру);

б) сучасний зміст освіти (нові стандарти на базі компетентнісних підходів та сучасні освітні програми);

в) впровадження нових моделей підготовки фахівців (реформування освіти регульованих професій – медична, юридична та педагогічна освіта, початок підготовки фахівців за схемою «молодший бакалавр, магістр», запровадження ЗНО для вступу на магістратуру за низкою спеціальностей);

г) проведення наукової атестації (за результатами якої передбачається розподіл базового фінансування на наукові дослідження у вишах).

Наголосимо, що університети мають перебудувати внутрішню роботу відповідно до викликів часу, інакше вони продовжать втрачати студентів.

Висновки. Від системи вищої освіти та якості освіти в країні без перебільшення залежить її майбутнє. Система вищої освіти формує найважливіше багатство держави – її людський потенціал. Справедливим є твердження, що розвиток системи вищої освіти та підвищення якості вищої освіти є стратегічним національним пріоритетом у кожній державі, оскільки цей розвиток безпосередньо пов'язаний із розвитком економіки і суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Підвищення вимог до якості освіти і забезпечення якості освіти дасть змогу зупинити відтік студентів у закордонні вищі навчальні заклади, що і визначає перспективи подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Горпинич О.В. Варіативна складова підготовки кадрів з вищою освітою на підставі компетентнісного підходу / О.В. Горпинич // Управління якістю підготовки кадрів з вищою освітою через удосконалення процедур ліцензування, акредитації та рейтингування: Зб. тез доповідей науково-методичної конф. 15-16 травня 2012 року.
2. Півняк Г.Г. Якість вищої освіти закладається на стадії її проектування / Г.Г. Півняк, П.І. Пілов, В.О. Салов // Вища технічна освіта: проблеми та перспективи розвитку в контексті Болонського процесу: мат. VIII міжн. науково-методичної конф. К. 2007. С. 122-124.
3. Бужикова Р. Нові пріоритети розвитку сучасної освіти / Р. Бужикова // Вища освіта України. 2006. № 3. С. 83-87.

4. Півняк Г. Перспективи розвитку вищої технічної освіти в контексті Євроінтеграції / Г. Півняк // Вища освіта України. 2006. № 1. С. 64-67.
5. Лукичев Г.А. Высшее образование и рынок труда: новая парадигма взаимодействия / Г.А. Лукичев // Высшее образование сегодня. 2005. № 6. С. 30-33.
6. Титов В. Направления взаимодействия вузов и бизнес-сообщества / В. Титов, Д. Ендовицкий // Высшее образование в России. 2007. № 7. С. 10-18.
7. Левшин М.М. Необходимость использования международных стандартов качества ISO у практике высших учебных заведений Украины / М.М. Левшин С.А. Свіжєвська // Управління якістю підготовки кадрів з вищою освітою через удосконалення процедур ліцензування, акредитації та рейтингування Зб. тез доповідей науково-методичної конф. 15-16 травня 2012 року.
8. Новицька О.В. Удосконалення організації навчального процесу у вищих навчальних закладах // URL: <http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/22091/1/9.pdf>.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Черба В.М. Причини освітніх міграцій українських студентів за кордон / В.М. Черба, Г.Д. Тополь, Д.В. Мушкаторова // Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 12/5017. С. 68-72.

REFERENCES:

1. Horpynych O.V. (2012) Variatyvna skladova pidhotovky kadriv z vyshchoyu osvitoyu na pidstavi kompetentnisnogo pidkhodu [Variant component of personnel training with higher education on the basis of competence approach] / O.V. Horpynych // Upravlinnya yakisty pidhotovky kadriv z vyshchoyu osvitoyu cherez udoskonalennya protsedur litsenzuvannya, akredytatsiyi ta reytynhuvannya: Zb. tez dopovidey naukovo-metodychnoyi konf. 15-16 travnya 2012 roku [in Ukrainian].
2. Pivnyak H.H. (2007) Yakist' vyshchoyi osvity zakladayet'sya na stadiyi yiyi proektuvannya [The quality of higher education is laid at the stage of its design] / H.H. Pivnyak, P.I. Pilov, V.O. Salov // Vyshcha tekhnichna osvita: problemy ta perspektyvy rozvytku v konteksti Bolons'koho protsesu: mat. VIII mizhn. naukovo-metodychnoyi konf. K. 2007. P. 122-124 [in Ukrainian].
3. Buzhykova R. (2006) Novi priorytety rozvytku suchasnoyi osvity [New priorities for the development of modern education] / R. Buzhykova // Vyshcha osvita Ukrainy. – Higher Education of Ukraine. № 3. P. 83-87 [in Ukrainian].
4. Pivnyak H. Perspektivy rozvytku vyshchoyi tekhnichnoyi osvity v konteksti Yevrointehratsiyi / H. Pivnyak // Vyshcha osvita Ukrainy. – Higher Education of Ukraine. № 1. P. 64-67 [in Ukrainian].
5. Lukychev H.A. (2005) Vysshee obrazovanye y rynok truda: novaya paradyhma vzaymodeystviya [Higher education and the labour market: a new paradigm of interaction] / H.A. Lukychev // Vysshee obrazovanye sehodnya. – Higher education today. № 6. P. 30-33 [in Ukrainian].
6. Tytov V. (2007) Napravlenyya vzaymodeystviya vuzov y byznes-soobshchestva [Directions of interaction between universities and the business community] / V. Tytov, D. Endovytsky // Vysshee obrazovanye sehodnya. – Higher education today. № 7. P. 10-18 [in Ukrainian].
7. Levshyn M.M. (2012) Neobkhdnist' vykorystannya mizhnarodnykh standartiv yakosti ISO u praktytsi vyshchykh navchal'nykh zakladiv Ukrainy [Necessity of Using International ISO Standards in the Practice of Higher Educational Institutions of

- Ukraine] / M.M. Levshyn S.A. Svizhevs'ka // Upravlinnya yakystyu pidhotovky kadriv z vyshchoyu osvitoju cherez udoskonalennya protsedur litsenzuvannya, akredytatsiyi ta reytynhuvannya: Zb. tez dopovidey naukovo-metodychnoyi konf. 15-16 travnya 2012 roku [in Ukrainian].
8. Novyts'ka O.V. Udoskonalennya orhanizatsiyi navchal'noho protsesu u vyshchykh navchal'nykh zakladakh [Improvement of organization of educational process in higher educational institutions]. [www.ea.donntu.edu.ua/bitstream](http://ea.donntu.edu.ua/bitstream) – Retrieved from <http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/22091/1/9.pdf> [in Ukrainian].
9. Ofitsiynyi sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy [The official website of the State Statistics Service of Ukraine]. www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
10. Cherba V.M. (2017) Prychyny osvitnikh mihratsiy ukrayins'kykh studentiv za kordon [The Causes of Educational Migrations of Ukrainian Students Abroad] / Investytsiyi: praktyka ta dosvid. Investments: practice and experience. № 12/5017. P. 68-72.

Smutchak Z.V.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Senior Lecturer at Department of Management,
Kirovograd Flight Academy of National Aviation University*

DIRECTIONS FOR THE IMPROVEMENT OF PERSONNEL TRAINING BY HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The features of the sphere of higher education are characterized. One of the significant obstacles to the widespread introduction of quality management systems in universities of Ukraine is the lack of theoretical and practical developments in this area. As a result, unlike foreign practice, where the introduction of quality management systems in higher education institutions is quite common, in Ukraine, only some higher education institutions are only beginning to address this problem. World-wide practice in higher education shows that traditional methods that provide high-quality education are clearly not sufficient for today. New organizational, scientific, and methodological approaches are needed to ensure the competitiveness of the graduate in the globalized labour market.

The main organizational, methodological, and technological factors that directly influence the quality of training a specialist in a higher education institution are revealed. Attention is emphasized on the problem of educational migration of young people, which is connected with the low quality of training of higher educational institutions. Inadequate higher education in Ukraine, the difficulty of finding a job in a specialty (not counting the level of its payment), the unclear economic and political situation in the country – all this pushes young people and their parents to higher education abroad, which will make it possible to get recognized in the world a diploma and be able to legally be entrusted abroad. Universities have to rebuild their internal work according to the challenges of the time; otherwise, they will continue to lose students.

Measures for improving the quality of training of higher educational institutions in order to preserve the country's human potential are proposed. It is raising the requirements for the quality of education and ensuring the quality of education will stop the outflow of students in foreign higher education institutions.